

Погоджено
на засіданні педагогічної ради
Протокол №____ від_____
Голова педагогічної ради
_____ О.Чонка

Затверджено
Наказ №____ від_____

Погоджено
на засіданні ради школи
Протокол №____ від_____
Голова ради школи
_____ М.Чонка

Антибулінгова політика
Чернянської загальноосвітньої школи І-ІІІ
ступенів Виноградівської районної ради
Закарпатської області

Зміст

Вступ (мета, завдання)

Розділ I Законодавчі акти щодо протидії булінгу

Розділ II Термінологія/Визначення булінгу

Розділ III Робоча група

Розділ IV Порядок реагування

Розділ V Алгоритм дій

Розділ VI Заходи із протидії булінг

Розділ VII Правила поведінки учасників освітнього процесу

Розділ VIII Очікувані результати

Розділ IX Моніторинг реалізації антибулінгової програми

Вступ (мета, завдання)

Основним завданням сучасної школи, що підтверджується й поширюється Міністерством освіти і науки України та Міжнародною організацією ЮНІСЕФ є створення нового освітнього простору, головними засадами якого є створення безпечного навчального середовища, а також забезпечення прав, свобод та інтересів дітей. Концепція «Нова українська школа» (НУШ) вимагає реформування існуючого алгоритму розвивальної, корекційної та профілактичної роботи, адже дуже часто в освітніх закладах постає проблема булінгу та порушення норм поведінки учнями, що не дозволяє в повному обсязі досягти поставлених демократичних орієнтирів. Важливою умовою ефективності роботи працівників психологічної служби є розставлення пріоритетів та цілей, викладених комітетом ООН:

- взаєморозуміння;
- взаємоповага;
- дружня атмосфера;
- пріоритет прав людини;
- толерантність;
- постійний розвиток;
- активна життєва позиція;
- здоровий спосіб життя;
- людяність;
- порядність;
- повага до приватного життя;
- мир;
- єдина країна.

З огляду на те, що створення концепції нового освітнього простору є надзвичайно складним завданням, і тому у закладі освіти складено Антибулінгову програму, яка регулює стосунки між усіма учасниками освітнього процесу. Головною метою програми у закладі є навчання дітей і дорослих безпечній взаємодії в освітньому процесі, а також захист дітей від насильства та зловживань з боку однолітків і дорослих (батьків, опікунів або працівників навчальних закладів).

Мета програми: створити безпечний освітній простір

Основні завдання:

1. Визначити поняття «булінгу» та його види; виявити чинники, які перешкоджають безпеці учасників освітнього процесу;
2. Відпрацювати систему узгоджених поглядів і уявлень учнів, педагогів, психолога, батьків на освітнє середовище школи;
3. Обґрунтувати умови організації безпечного освітнього середовища та вимоги (критерії) до його ефективної організації для кожного учасника освітнього процесу;
4. Скласти доступний алгоритм реагування та протидії булінгу;
5. Сформулювати конкретні рекомендації учням, педагогічним працівникам, адміністрації школи, батькам щодо організації безпечного середовища в навчальному закладі.

Розділ I Законодавчі акти щодо протидії булінгу

1. Про освіту

...розгляду таких скарг; сприяє створенню безпечного освітнього середовища в закладі освіти та вживає заходів для ... психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили **булінг** (цькування), стали його свідками або постраждали від **булінгу**.

Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII

2. Кодекс про адміністративні правопорушення

Булінг (цькування) учасника освітнього процесу

Кодекс ВР України от 07.12.1984 № 8073-X

3. Про повну загальну середню освіту

аналізувати дотримання законодавства стосовно учасників освітнього процесу, які постраждали від **булінгу** (цькування), стали його свідками або вчинили **булінг** (цькування);

Закон від 16.01.2020 № 463-IX

«Булінг» у виданні «Заступник директора школи» - 16 статей

- о **Як запобігти булінгу в учнівській спільноті**
- о **Порядок реагування на випадки булінгу: що треба знати завучу**

- о Як запобігти булінгу в школі: запитання і відповіді
- 4. Рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII
...здобувачам освіти, які вчинили булінг (цькування), стали його свідками або постраждали від булінгу (цькування).

Лист МОН від 29.01.2019 № 1/11-881

- 5. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству
Багато учнів соромляться розповідати дорослим, що вони є жертвами булінгу. Якщо дитина все-таки підтвердила в розмові, що вона стала жертвою булінгу, то скажіть їй:

Лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480

- 6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)
...розгляду таких скарг; сприяє створенню безпечного освітнього середовища в закладі освіти та вживає заходів для ... психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг (цькування), стали його свідками або постраждали від булінгу».

Закон від 18.12.2018 № 2657-VIII

- 7. Деякі питання щодо створення у 2019/2020 н. р. безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок
Відеоматеріали про ці зустрічі розміщені у вільному доступі на сайті МОН, які можна використовувати в освітньому процесі з метою запобігання булінгу та формування суспільної свідомості неприйняття булінгу в міжособистісних стосунках.

Лист МОН від 27.06.2019 № 1/9-414

- 8. Щодо нагальних питань впровадження Закону України «Про повну загальну середню освіту» Педагогічним працівникам і керівникам закладів освіти, органам місцевого самоврядування та місцевим державним адміністраціям

...освіти, які вчинили **булінг** (цькування), стали його свідками або постраждали від **булінгу**.

Лист МОН від 08.04.2020 № 1/9-201

9. **Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2018-2019 н.р.**

Насильство в закладах освіти має різну природу і характер, проявляється як у формі одноразових насильницьких дій, так і у вигляді постійних знущань, принижень і систематичного цькування (**булінг**).

Лист МОН від 07.08.2018 № 1/9-487

10. **Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2019/2020 н.р.**

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії **булінгу** (цькуванню)».

Лист МОН від 18.07.2019 № 1/9-462

11. **Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти**

Метою діяльності комісії є припинення випадку **булінгу** (цькування) в закладі освіти; відновлення та нормалізація стосунків, створення сприятливих умов для подальшого здобуття освіти у групі (класі), де стався випадок **булінгу** (цькування);

Наказ МОН від 28.12.2019 № 1646

12 Лист [МОН від 14.08.2020 № 1/9-436 “Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу \(цькуванню\)”](#)

Розділ II Термінологія/Визначення булінгу

Булінг (знущання, цькування, залякування) – це зарозуміла, образлива поведінка, пов'язана з дисбалансом влади, авторитету або сили.

Булінг проявляється в багатьох формах: є вербальна, фізична, соціальна форми булінгу, а також кіберзалякування.

Стаття 1. Вербальний булінг Словесне знущання або залякування за допомогою образливих слів, яке включає в себе постійні образи, погрози й неповажні коментарі про кого-небудь (про зовнішній вигляд, релігію, етнічну приналежність, інвалідність, особливості стилю одягу і т. п.).

Стаття 2. Фізичний булінг Фізичне залякування або булінг за допомогою агресивного фізичного залякування полягає в багаторазово повторюваних ударах, струсах, підніжках, блокуванні, поштовхах і дотиках небажаним і неналежним чином.

Стаття 3. Соціальний булінг Соціальне залякування або булінг із застосуванням тактики ізоляції припускає, що когось навмисно не допускають до участі в роботі групи, трапеза це за обіднім столом, гра, заняття спортом чи громадська діяльність. Стаття

4. Кіберзалякування Кіберзалякування (кібернасильство) або булінг у кіберпросторі полягає у звинуваченні когось з використанням образливих слів, брехні та неправдивих чуток за допомогою електронної пошти, текстових повідомлень і повідомлень у соціальних мережах. Сексистські, расистські та подібні їм повідомлення створюють ворожу атмосферу, навіть якщо не спрямовані безпосередньо на дитину.

Відповідальність за вчинення булінгу:

(згідно з ст. 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення:

Вчинення булінгу (цькування) стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу карається штрафом від 850 до 1700 грн або громадськими роботами від 20 до 40 годин.

Такі діяння, вчинені повторно протягом року після або групою осіб караються штрафом у розмірі від 1700 до 3400 грн або громадськими роботами на строк від 40 до 60 годин.

У разі вчинення булінгу (цькування) неповнолітніми до 16 років, відповідатимуть його батьки або особи, що їх замінюють. До них застосовуватимуть покарання у вигляді штрафу від 850 до 1700 грн або громадські роботи на строк від 20 до 40 годин.

Окремо передбачена відповідальність за приховування фактів булінгу (цькування). Якщо керівник закладу освіти не повідомить органи Національної поліції України про відомі йому випадки цькування серед учнів, до нього буде застосоване покарання у вигляді штрафу від 850 до 1700 грн або виправних робіт до одного місяця з відрахуванням до 20 % заробітку.

Порушення	Вік	Хто несе відповідальність	Розмір штрафу	Громадські роботи
Булінг дітьми	До 14	Батьки	850-1700 або	20-40 годин
	14-16	Батьки	850-1700 або	20-40 годин
	Понад 16	Діти	850-1700 або	42 години
Булінг дорослими	Понад 16	особисто	850-1700 або	42 години
Повторний або груповий булінг	14-16	Батьки	1700-3400 або	40-60 годин
	Понад 16	Особисто	1700-3400 або	40-60 годин
Приховування булінгу	Керівне закладу		850-1700 або	Виправні роботи до 1 місяця з відрахуванням 20% заробіт

Розділ III Склад робочої групи для формування антибулінгової політики:

[Про затвердження Антибулінгової політики Чернянської загальноосвітньої школи I-III ступенів](#)

- Чонка Д.І., заступник директора з навчально-виховної роботи;
- Богаш Т.М., заступник директора з виховної роботи;
- Богаш О.Ю., практичний психолог;
- Турда В.К., соціальний педагог;
- Ракша О.Ю., педагог-організатор;
- Палінчак Л.І., медична сестра.

Розділ IV Порядок реагування на випадки булінгу

Відповідно до наказу [МОН від 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу \(цькування\) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти»](#), в Чернянській ЗОШ I-III ст. встановлено наступний порядок **подання заяв або повідомлень про випадки булінгу (цькування):**

1. Учасники освітнього процесу можуть повідомити про випадок булінгу (цькування), стороною якого вони стали або підозрюють про його вчинення стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу або про який отримали достовірну інформацію, керівника закладу освіти або інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти.

У закладі освіти заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) або підозру щодо його вчинення приймає керівник закладу.

Повідомлення можуть бути в усній та (або) письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної комунікації.

2. Керівник навчального закладу у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування);

за потреби викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;

повідомляє службу у справах дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;

повідомляє центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;

скликає засідання комісії з розгляду випадку булінгу (не пізніше упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення).

Склад комісії, права та обов'язки її членів

1. Склад комісії затверджено наказом керівник закладу освіти. Комісія виконує свої обов'язки на постійній основі.

2. Склад комісії формується з урахуванням основних завдань комісії.

До участі в засіданні комісії за згодою залучаються батьки або інші законні представники малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цькування), а також можуть залучатися сторони булінгу (цькування), представники інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти..

3. Член комісії має право:

ознайомлюватися з матеріалами, що стосуються випадку булінгу (цькування), брати участь у їх перевірці;

подавати пропозиції, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються;

брати участь у прийнятті рішення шляхом голосування;

висловлювати окрему думку усно або письмово;

вносити пропозиції до порядку денного засідання комісії.

4. Член комісії зобов'язаний:

особисто брати участь у роботі комісії;

не розголошувати стороннім особам відомості, що стали йому відомі у зв'язку з участю у роботі комісії, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;

виконувати в межах, передбачених законодавством та посадовими обов'язками, доручення голови комісії;

брати участь у голосуванні.

Порядок роботи комісії

1. Метою діяльності комісії є припинення випадку булінгу (цькування) в закладі освіти; відновлення та нормалізація стосунків, створення сприятливих умов для подальшого здобуття освіти у групі (класі), де стався випадок булінгу (цькування); з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування), та вжиття заходів для усунення таких причин; оцінка потреб сторін булінгу (цькування) в соціальних та психолого-педагогічних послугах та забезпечення таких послуг.

2. Діяльність комісії здійснюється на принципах:

законності;

верховенства права;

поваги та дотримання прав і свобод людини;

неупередженого ставлення до сторін булінгу (цькування);

відкритості та прозорості;

конфіденційності та захисту персональних даних;

невідкладного реагування;

комплексного підходу до розгляду випадку булінгу (цькування);

нетерпимості до булінгу (цькування) та визнання його суспільної небезпеки.

Комісія у своїй діяльності забезпечує дотримання вимог Законів України [«Про інформацію»](#), [«Про захист персональних даних»](#).

3. До завдань комісії належать:

збір інформації щодо обставин випадку булінгу (цькування), зокрема пояснень сторін булінгу (цькування), батьків або інших законних представників малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цькування); висновків практичного психолога та соціального педагога (за наявності) закладу освіти; відомостей служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; експертних висновків (за наявності), якщо у результаті вчинення булінгу (цькування) була завдана шкода психічному і фізичному здоров'ю потерпілого; інформації, збереженої на технічних засобах чи засобах електронної комунікації (Інтернет, соціальні мережі, повідомлення тощо); іншої інформації, яка має значення для об'єктивного розгляду заяви;

розгляд та аналіз зібраних матеріалів щодо обставин випадку булінгу (цькування) та прийняття рішення про наявність/відсутність обставин, що обґрунтовують інформацію, зазначену у заяві.

У разі прийняття рішення комісією про наявність обставин, що обґрунтовують інформацію, зазначену у заяві, до завдань комісії також належать:

оцінка потреб сторін булінгу (цькування) в отриманні соціальних та психолого-педагогічних послуг та забезпечення таких послуг, в тому числі із залученням фахівців служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

визначення причин булінгу (цькування) та необхідних заходів для усунення таких причин;

визначення заходів виховного впливу щодо сторін булінгу (цькування) у групі (класі), де стався випадок булінгу (цькування);

моніторинг ефективності соціальних та психолого-педагогічних послуг, заходів з усунення причин булінгу (цькування), заходів виховного впливу та корегування (за потреби) відповідних послуг та заходів;

надання рекомендацій для педагогічних (науково-педагогічних) працівників закладу освіти щодо доцільних методів здійснення освітнього процесу та інших заходів з малолітніми чи неповнолітніми сторонами булінгу (цькування), їхніми батьками або іншими законними представниками;

надання рекомендацій для батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування).

4. Формою роботи комісії є засідання, які проводяться у разі потреби. Дату, час і місце проведення засідання комісії визначає її голова.

5. Засідання комісії є правомочним у разі участі в ньому не менш як двох третин її складу.

6. Секретар комісії не пізніше вісімнадцятої години дня, що передує дню засідання комісії, повідомляє членів комісії, а також заявника та інших заінтересованих осіб про порядок денний запланованого засідання, дату, час і місце його проведення, а також надає/надсилає членам комісії та зазначеним особам необхідні матеріали в електронному або паперовому вигляді.

7. Рішення з питань, що розглядаються на засіданні комісії, приймаються шляхом відкритого голосування більшістю голосів від затвердженого складу комісії. У разі рівного розподілу голосів голос голови комісії є вирішальним.

8. Під час проведення засідання комісії секретар комісії веде протокол засідання комісії за формою згідно з додатком до цього Порядку, що оформлюється наказом керівника закладу освіти.

9. Особи, залучені до участі в засіданні комісії, зобов'язані дотримуватись принципів діяльності комісії, зокрема не розголошувати стороннім особам відомості, що стали їм відомі у зв'язку з участю у роботі комісії, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб.

Особи, залучені до участі в засіданні комісії, під час засідання комісії мають право:

- ознайомлюватися з матеріалами, поданими на розгляд комісії;
- ставити питання по суті розгляду;
- подавати пропозиції, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються.

10. Голова комісії доводить до відома учасників освітнього процесу рішення комісії згідно з протоколом засідання та здійснює контроль за їхнім виконанням.

11. Строк розгляду комісією заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) в закладі освіти та виконання нею своїх завдань не має перевищувати десяти робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення керівником закладу освіти.

Розділ V Алгоритм дій

Алгоритм дій у разі виявлення ознак чи фактів насильства, у тому числі булінгу щодо дітей

Булінг (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному чи фізичному здоров'ю потерпілого. Закон України «Про освіту»

Особа	Покрокові дії
Керівник закладу освіти	Забезпечує створення в закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування), у тому числі: • приймає та розглядає заяви про випадки булінгу (цькування) здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видає рішення про проведення розслідування; • скликає засідання комісії з розгляду випадків боулінгу (цькування) для прийняття рішення за результатами проведеного розслідування та вживає відповідних заходів реагування; • за результатами рішення комісії про підтвердження факту булінгу повідомляє уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України та службі у справах дітей про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти; • забезпечує виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу (цькування); • з урахуванням пропозицій територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства юстиції України, служб у

	справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді розробляє, затверджує та оприлюднює план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти; • забезпечує оприлюднення на веб-сайтах, на дошках оголошень та при проведенні інструктажів для всіх працівників закладу освіти: правил поведінки здобувача освіти в закладі освіти; плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти; порядку подання та розгляду (з дотриманням конфіденційності) заяв про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти; порядку реагування на доведені випадки булінгу (цькування) в закладі освіти та відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування).
Уповноважена особа за реалізацію норм законодавства у сфері запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в закладі освіти	• Повідомляє керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого вона була особисто або інформацію про які отримала від інших осіб. Вживає невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування) • Бере участь: - у проведенні розслідування випадків булінгу (цькування) - засіданні комісії з розгляду випадків булінгу (цькування).

	● Повідомляє батькам здобувачів освіти за їх запитом інформацію про діяльність закладу освіти, у тому числі щодо надання соціальних та психолога-педагогічних послуг особам, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування).
Практичний психолог/ соціальний педагог	● Повідомляє керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого він був особисто або інформацію про які він отримав від інших осіб. ● Вживає невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування) ● Може спілкуватися з учасниками ситуації: жертвою, кривдником чи (кривдниками), свідками. ● Забезпечує профілактику та запобігання булінгу (цькуванню). ● Забезпечує надання консультативної допомоги батькам з питань булінгу. ● Здійснює психологічний супровід здобувачів освіти, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування).
Класний керівник, учитель-предметник	● Повідомляє керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого він був особисто або

	інформацію про яку він отримав від інших осіб. ● Вживає невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування). ● За рішенням керівника закладу бере участь: у проведенні розслідування випадків боулінгу; засіданні комісії з розгляду випадків булінгу (цькування). ● Може спілкуватися з учасниками ситуації: жертвою, кривдником чи (кривдниками), свідками. ● Проводить системну роботу з інформування, роз'яснення з метою формування навичок толерантної та ненасильницької поведінки, спілкування та взаємодії всіх учасників освітнього процесу; організації тематичних заходів, зустрічей, бесід, консультацій.
Медичний персонал закладу освіти	● Повідомляє керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого він був особисто або інформацію, про яку він отримав від інших осіб ● Вживає невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування) ● Може спілкуватися з учасниками ситуації: жертвою, кривдником чи (кривдниками), свідками. ● Надає (у разі необхідності) невідкладну медичну допомогу.

Обслуговуючий персонал	● Повідомляє керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого він був особисто або інформацію, про яку він отримав від інших осіб. ● Вживає невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування).
Батьки постраждалої дитини	● Подають керівництву або засновнику закладу освіти заяву про випадки булінгу (цькування) стосовно дитини або будь-якого іншого учасника освітнього процесу. ● Можуть вимагати повного та неупередженого розслідування випадків булінгу (цькування) стосовно дитини або будь-якого іншого учасника освітнього процесу. ● Можуть брати участь у засіданні комісії з розслідування випадку булінгу. ● Звертаються до уповноважених органів Національної поліції України та служби у справах дітей для повідомлення про випадок булінгу, у тому числі в разі незгоди з рішенням комісії, яка не кваліфікувала випадок як булінг. ● Сприяють керівництву закладу освіти у проведенні розслідування щодо випадків булінгу (цькування). ● Виконують рішення та рекомендації комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) в закладі освіти. ● Можуть запитувати інформацію про діяльність закладу освіти, у тому числі

	щодо надання соціальних та психолого-педагогічних послуг особам, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування).
Здобувачі освіти	● Повіdomляють керівництво або працівників закладу освіти про факти булінгу (цькування) свідком яких вони були особисто або про які отримали достовірну інформацію від інших осіб.
Дитина, яка постраждала від булінгу	● Звертається для подальшого реагування до керівника закладу або уповноваженої особи, або працівника закладу освіти, якому довіряє, ● Та/або до батьків чи інших законних представників, органів Національної поліції, служби у справах дітей, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спеціалізованих установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, регіональних та місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги тощо. ● Може брати участь у засіданні комісії з розслідування випадку булінгу.

Алгоритм дій

у разі виявлення ознак чи фактів, що можуть вказувати на вчинення домашнього насильства щодо дитини

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які

спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Особа	Покрокові дії
Керівник закладу освіти	Забезпечує реалізацію в закладі освіти заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству шляхом: ● проведення з учасниками освітнього процесу виховної роботи з протидії та запобігання насильству; ● здійснення з учасниками освітнього процесу інформаційно-просвітницьких заходів з питань запобігання та протидії насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей; ● організацію роботи практичного психолога, соціального педагога з постраждалими дітьми; ● визначення уповноваженого спеціаліста з числа працівників закладу для проведення невідкладних заходів реагування в разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи, інших осіб.
Уповноважена особа, що здійснює невідкладні заходи реагування в разі виявлення фактів насильства та/або отримання	● Інформує керівника закладу про ситуацію насильства або загрозу його вчинення. ● Протягом доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції та службу у справах

заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб	дітей (у випадку, коли постраждалою особою та/або кривдником є дитина). ● Забезпечує організацію надання медичної допомоги (у разі потреби). ● Фіксує необхідну інформацію в журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства. ● Повідомляє працівників психологічної служби закладу освіти. ● У разі виникнення підозри щодо домашнього насильства або реальної загрози його вчинення, зустрічається з дитиною, стосовно якої є інформація, намагається розговорити, встановити контакт, довірливі стосунки, надає емоційну підтримку. ● Якщо в процесі розмови дитина підтверджує факт насильства щодо неї, з'ясовує терміни подій, які відбулися з дитиною, та можливості отримати їх опис.
Практичний психолог/ соціальний педагог	● <i>При отриманні інформації/повідомлення та/або у ситуації особистого виявлення факту домашнього насильства або загрози його вчинення передає інформацію для подальшого реагування керівнику закладу або уповноваженій особі.</i> ● Забезпечує організацію надання медичної допомоги (у разі потреби). ● Може провести первинне опитування дитини. ● Не залишає дитину наодинці. ● Забезпечує психологічний супровід та соціально-педагогічний патронаж в системі освіти з дітьми та їх батьками; проведення з батьками та іншими учасниками освітнього процесу роз'яснювальної та виховної роботи із запобігання, протидії негативним наслідкам домашнього насильства.

	● Бере участь (у разі необхідності) в оцінці рівня безпеки, у проведенні оцінки потреб дитини та в роботі мультидисциплінарної команди виконавчого комітету міста/району/ОТГ з надання соціальних послуг дитині з родиною (за погодженням з керівником закладу).
Класний керівник	● <i>При отриманні інформації/повідомлення та/або у ситуації особистого виявлення факту домашнього насильства або загрози його вчинення передає інформацію для подальшого реагування керівнику закладу або уповноваженій особі.</i> ● Забезпечує організацію надання медичної допомоги (у разі потреби). ● Може провести первинне опитування дитини. ● Не залишає дитину наодинці. ● Може спілкуватися з постраждалою дитиною, дотримуючись алгоритму ведення діалогу з дитиною, яка потрапила в ситуацію насильства або загрозу його вчинення. ● Забезпечує організацію роботи в системі освіти з дітьми та їх батьками; проведення з батьками та іншими учасниками освітнього процесу роз'яснювальної та виховної роботи із запобігання, протидії негативним наслідкам домашнього насильства.
Учитель-предметник	● При отриманні інформації/повідомлення та/або у ситуації особистого виявлення випадку домашнього насильства або загрози його вчинення передає інформацію для подальшого реагування керівнику закладу або уповноваженій особі. ● Забезпечує організацію надання медичної допомоги (у разі потреби). ● Не залишає дитину наодинці.

	● може спілкуватися з постраждалою дитиною, дотримуючись алгоритму ведення діалогу з дитиною, яка потрапила в ситуацію насильства або загрозу його вчинення.
Медичний персонал закладу освіти	● <i>При отриманні інформації/повідомлення та/або у ситуації особистого виявлення</i> випадку домашнього насильства або загрози його вчинення передає інформацію для подальшого реагування керівнику закладу або уповноваженій особі; ● Надає невідкладну медичну допомогу (за необхідності). ● Може провести первинне опитування дитини. ● Не залишає дитину наодинці.
Обслуговуючий персонал закладу освіти	● <i>При отриманні інформації/повідомлення та/або у ситуації особистого виявлення</i> випадку домашнього насильства або загрози його вчинення передає інформацію для подальшого реагування керівнику закладу або уповноваженій особі. ● Забезпечує організацію надання медичної допомоги (у разі потреби). ● Не залишає дитину наодинці.
Дитина постраждала	● Звертається до керівника закладу або уповноваженої особи, або працівника закладу освіти, якому довіряє. ● Або/та звертається для подальшого реагування до будь-якого суб'єкта, що здійснює заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (наприклад, до органів Національної поліції, служби у справах дітей, суду, органів державної влади чи органів

	місцевого самоврядування, центрів з надання безкоштовної вторинної правової допомоги, загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб).
Батьки постраждалої дитини	● Забезпечують надання дитині екстреної медичної допомоги (у разі потреби). ● Звертаються для подальшого реагування до керівника закладу або уповноваженої особи, або працівника закладу освіти, якому довіряє. ● Або/та звертаються для подальшого реагування до будь-якого суб'єкта, що здійснює заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (наприклад, до органів Національної поліції, служби у справах дітей, суду, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб тощо).
Інші особи, яким стало відомо про випадок домашнього насильства	● Звертаються для подальшого реагування до керівника закладу або уповноваженої особи, або працівника закладу освіти. ● Забезпечують організацію надання медичної допомоги (у разі потреби). ● Не залишають дитину наодинці. ● Передають інформацію суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (наприклад, органам Національної поліції, службі у справах дітей, суду, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування тощо).

АЛГОРИТМ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ БУЛІНГУ

1. Ознайомлення учасників освітнього процесу з нормативно- правовою базою та регулюючими документами щодо превенції проблеми насилля в освітньому середовищі.
2. Проведення зустрічей, круглих столів, семінарів, тренінгів із залученням представників правоохоронних органів, служб соціального захисту, медичних установ та інших зацікавлених організацій.
3. Запровадження програми правових знань у формі гурткової, факультативної роботи.
4. Організація роботи гуртків, факультативів з психології.
5. Створення інформаційних куточків для учнів із переліком організацій, до яких можна звернутися у ситуації насилля та правопорушень.
6. Ознайомлення вчителів і дітей з інформацією про прояви насильства та його наслідки.
7. Батьківські збори –це форма організації спільної діяльності батьків, учителів, практичного психолога та соціального педагога, яка передбачає їх спілкування з метою обговорення актуальних питань навчання і виховання, ухвалення рішень.
8. Консультації - форма роботи з батьками, яка передбачає надання фахівцями психологічної служби допомоги батькам із різних проблем родинного виховання.
9. Педагогічний консилиум - форма спілкування учнів, учителів, фахівців психологічної служби навчального закладу та батьків, метою якої є цілісне, різнобічне вивчення особистості учня, вироблення єдиної педагогічної позиції; визначення головних напрямів удосконалення виховного процесу зусиллями вчителів, батьків, самого учня; тренінги спілкування, методики оволодіння аутотренінгом.
10. Для успішного попередження та протидії насильству треба проводити заняття з навчання навичок ефективного спілкування та мирного розв'язання конфліктів.

Розділ VI Заходи виховного впливу

ПОРЯДОК

застосування заходів виховного впливу

(Наказ МОН від 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти»)

1. Цей Порядок визначає процедуру застосування заходів виховного впливу в закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти.

2. Заходи виховного впливу - заходи, які застосовуються під час освітнього процесу щодо сторін булінгу (цькування) та забезпечують корекцію їхньої поведінки, зокрема виправлення деструктивних реакцій та способів поведінки у міжособистісних стосунках.

3. Заходи виховного впливу до сторін булінгу (цькування) в закладі освіти застосовуються з метою:

відновлення та нормалізації відносин між сторонами булінгу (цькування) після відповідного випадку;

недопущення повторення випадку булінгу (цькування) між сторонами булінгу (цькування);

загальної превенції випадків булінгу (цькування) у закладі освіти.

4. Необхідні заходи виховного впливу до сторін булінгу (цькування) визначає комісія з розгляду випадків булінгу (цькування) в закладі освіти, зокрема:

мету, конкретні завдання, зміст, методи та форми заходів виховного впливу;

критерії визначення співвідношення між запланованими та отриманими результатами заходів виховного впливу.

Моніторинг ефективності застосування заходів виховного впливу до сторін булінгу (цькування) та необхідність їх коригування визначає комісія з

розгляду випадків булінгу (цькування) в закладі освіти на черговому засіданні.

5. Заходи виховного впливу реалізуються педагогічними (науково-педагогічними) працівниками закладу освіти, фахівцями служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із залученням необхідних фахівців із надання правової, психологічної, соціальної та іншої допомоги, в тому числі територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України та інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування).

Суб'єкти реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти під час реалізації заходів виховного впливу діють в межах повноважень, передбачених законодавством та цим Порядком.

6. Психологічний та соціально-педагогічний супровід застосування заходів виховного впливу у групі (класі), в якій (якому) стався випадок булінгу (цькування), здійснюють у межах своїх посадових обов'язків практичний психолог та соціальний педагог (за наявності) закладу освіти, зокрема:

діагностику рівня психологічної безпеки та аналіз її динаміки;

розробку програми реабілітації для потерпілого (жертви) та її реалізацію із залученням батьків або інших законних представників малолітньої або неповнолітньої особи;

розробку корекційної програми для кривдника (булера) та її реалізацію із залученням батьків або інших законних представників малолітньої або неповнолітньої особи;

консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу;

розробку профілактичних заходів.

У разі відсутності практичного психолога та соціального педагога в закладі освіти супровід застосування заходів виховного впливу у групі (класі), в якій (якому) стався випадок булінгу (цькування), здійснюють працівники служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Розділ VII Правила поведінки учасників освітнього процесу

Інструкції для батьків:

«Як розпізнати, що дитина страждає від булінгу?»

1. Дитина завжди виглядає сумною, депресивною та має постійно поганий настрій;
2. Шкільні оцінки дитини почали знижуватись;
3. Школа та шкільне життя не приносять дитині радості, як раніше;
4. Дитина часто пропускає школу та просить «залишитися вдома»;
5. Дитина шукає та обирає альтернативні маршрути до школи, навіть якщо вони не є зручними;
6. Дитина повертається з школи з незрозумілими синцями чи гулями;
7. Дитина проводить багато часу наодинці;
8. У дитини занижена самооцінка, погане самопочуття, головна біль чи нудота;
9. У дитини виникають проблеми зі сном;
10. У дитини часті зміни апетиту;

“Як допомогти дитині побороти булінг?”

1. Якщо дитина повідомляє вам про те, що вона або ще хтось піддається булінгу – підтримайте її, похваліть дитину за те, що вона розповіла вам про це.
2. Зберігайте спокій. На цьому етапі почуття та емоції дитини мають бути на першому місці. Вислухайте свою дитину, не впадаючи в гнів та розпач.
3. Запевніть свою дитину, що це не її провина. Це не означає, що він/вона слабкий/-ка, а той, хто кривдить – сильний/-на. Поговоріть з дитиною як поводитися впевнено, навіть якщо він/вона цього не відчуває.
4. Детально та спокійно поговоріть з дитиною про суть принижень, які відбуваються у школі. З'ясуйте, хто є головними кривдниками, уточніть точний час та місце вчинення таких дій. Якщо приниження відбуваються під час уроків – з'ясувати хто є вчителем та чи відомо йому про подібні випадки.
5. Розкажіть дитині, що ви плануєте робити задля її/його захисту. Буде краще, якщо ви попередите про намір зустрітись з вчителем/-кою або

директором/-кою. Головне – не травмувати і не лякати дитину ще більше.

6. Поясніть дитині, до кого вона може звернутися у разі цькування (шкільний психолог, вчителі, керівництво школи, старші учні, батьки інших дітей, охорона).
7. Скажіть дитині про те, що ви розумієте її і зробите так, щоб їй більше не загрожувала небезпека. Дитина відчуватиме вашу підтримку, захист, що дасть можливість довіряти вам і в майбутньому підтримувати довірливі відносини.
8. Запитайте, яка саме ваша допомога буде корисна дитині, вислухайте уважно. Можливо вона запропонує свій варіант. Це допоможе розробити спільну стратегію змін.
9. Пам'ятайте, що ситуації фізичного насилля потребують негайного втручання з боку батьків та візит до школи.
10. Підтримайте свою дитину у налагодженні дружніх стосунків з однолітками.
11. Поясніть дитині, що зміни будуть відбуватися поступово, проте весь цей час вона може розраховувати на вашу підтримку.
12. Пам'ятайте: ваша мета припинити насильство, а не покарати винних! Не варто забувати, що всі сторони потребують деякого часу, щоб скорегувати свою поведінку.

« Якщо ваша дитина агресор? »

1. Відверто поговоріть з дитиною про те, що відбувається, з'ясуйте мотивацію її поведінки.
2. Уважно вислухайте дитину, з повагою ставитися до її слів.
3. Поясніть дитині, що її дії можуть бути визнані насильством, за вчинення якого настає відповідальність.
4. Чітко і наполегливо попросіть дитину припинити таку поведінку, але не погрожуйте обмеженнями і покараннями. Повідомте їй, що будете спостерігати за її поведінкою.
5. Зверніться до шкільного психолога і проконсультуйтеся щодо поведінки своєї дитини під час занять – агресивна поведінка і прояви насильства можуть бути ознакою серйозних емоційних проблем.

«Що робити, якщо ви стали свідком булінгу?»

1. Втрутитися і припинити цькування – булінг не слід ігнорувати.
2. Зайняти нейтральну позицію в суперечці – обидві сторони конфлікту потребують допомоги.
3. Пояснити, які саме дії вважаєте булінгом і чому їх варто припинити.
4. Уникати в спілкуванні слів «жертва» та «агресор», аби запобігти тавруванню і розподілу ролей.
5. Повідомити керівництво навчального закладу про ситуацію, що склалася, і вимагати вжити заходів щодо припинення цькування.

Правила поведінки учнів у школі

Ми - у безпеці:

1. На перервах не бігаємо і не штовхаємо один одного, щоб уникнути бійок.
2. Висловлюємо свою думку так, щоб це не ображало і не принижувало оточуючих. Цькування, бійки, залякування, лихослів'я та знущання над людиною є неприпустимими формами поведінки у школі та за її межами.
3. Дотримуємось правил безпеки: не приносимо до школи речі, які можуть призвести до важких наслідків. Наприклад: зброю, токсичні речовини, алкоголь, вогнебезпечні речовини, цигарки.

Ми – ввічливі:

1. У школі поводимося гідно та поважаємо честь і гідність людей, які знаходяться поруч.
2. Поводимося на уроці так, щоб чути вчителя.
3. Звертаємося шанобливо до вчителів та своїх однокласників.
4. Проявляємо повагу до старших та піклуємося про молодших.
5. Піклуємося про те, що нас оточує: шкільні меблі, книги, речі мої та моїх однокласників.
6. підтримуємо чистоту та порядок у класі та на шкільному подвір'ї.

Ми – старанні і наполегливі у навчанні:

1. Серйозно ставимося до навчання.
 2. Приходимо до школи за 10-15 хвилин до початку уроків і готуємо все необхідне навчальне приладдя для уроку.
 3. Старанно виконуємо всі домашні завдання.
 4. Відлучаємось зі школи та з її території лише з дозволу вчителя або медичної сестри (попередньо узгодивши з батьками).
- І пам'ятаємо про основне правило: стався до інших так, як би хотів, щоб ставились до тебе.

Пам'ятка для учнів

« Що потрібно робити, якщо ти став жертвою булінгу»

Перше і найголовніше правило – не тримати це у секреті. Розкажи друзям, знайомим чи рідним про те, що тебе ображають у школі, цього не слід соромитись.

Інколи допомогти з вирішенням складної ситуації у школі може абсолютно не пов'язана з цим людина: тренер у секції, куди ти ходиш після школи, або вчитель, до якого ти ходиш на додаткові заняття.

Також не слід звинувачувати себе у тому, що тебе цькують. Ми говорили раніше, що кривдникам легко знайти жертву булінгу, адже для цього слід просто якось відрізнитись від оточуючих.

Якщо цькування у школі перетворились зі словесних на фізичні – йди до директора школи або завуча та докладно розкажи їм про це. Також повідом про ситуацію батьків.

Якщо у школі є психолог, то можна сміливо звернутись до нього, щоб відновити відчуття впевненості у своїх силах та зрозуміти, як діяти далі.

Пам'ятка для учнів

« Що потрібно робити, якщо ти став свідком булінгу»

Якщо цькують твого друга чи подругу, то одразу звернись до дорослих: вчителя, старших товаришів, родичів, батьків тощо.

Якщо твій друг чи подруга поділилися з тобою, що вони потрапили у ситуацію булінгу, обов'язково говори з ними про це — вони потребують твоєї підтримки.

У жодному разі не слід приєднуватись до групи, що цькує, та висміювати проблеми свого друга чи подруги.

Якщо ви дорослий, який потерпав від булінгу колись, то не проходите повз. Спробуйте захистити дитину, яку ображають. При цьому не слід ображати дітей, які цькують, адже деякі роблять це, тому що самі постраждали від насильства (вдома, у спортивній секції, в іншій школі тощо). У таких випадках вони можуть виміщати свій біль через знущання і приниження слабших за себе.

Деякі діти булять, щоб ловити на собі захоплені погляди оточуючих, а відчуття переваги над іншими приносить їм задоволення. До того ж, нападаючи на когось вони захищаються від цькування. Іноді такі діти дуже імпульсивні і не можуть контролювати свій гнів. У таких випадках справа нерідко доходить і до фізичного насильства.

Спробуйте повідомити про булінг людей зі школи, де це відбувається, або батьків дитини.

Розділ VIII Очікувані результати

Знання

Кожен учасник освітнього процесу отримав знання щодо захисту своїх прав, механізму ідентифікації/самоідентифікації, алгоритму дій, методів попередження та припинення булінгу, агресивності, приниження; знає до кого звертатися в разі потреби. Ознайомлені з нормативно-правовими актами щодо захисту та відповідальності за булінг та насильство.

Ставлення

Нетерпимість до насильницької поведінки! Усвідомлення що, кожен учасник освітнього процесу має право на власну унікальність та неповторність, на захист прав та гідності. Переконавання, що ДЕНЬ ГІДНОСТІ МАЄ БУТИ КОЖНОГО ДНЯ, А НЕ РАЗ НА РІК!

Зміна поведінки

Учні/учениці школи:

- мають активну життєву позицію;
- відкрито заявляють про порушення їх прав;
- звертаються за допомогою до вчителів/батьків;
- відверто висловлюють і діють щодо проявів насильницької поведінки;
- вчаться вирішувати конфлікти та звертаються у разі потреби за допомогою.

Розділ IX Моніторинг реалізації антибулінгової програми

Моніторинг за реалізацією антибулінгової політики:

1. Директор навчального закладу призначає уповноважену (відповідальну) особу за реалізацію антибулінгової політики
2. Призначена особа відповідає за реалізацією антибулінгової політики, реагування на будь які сигнали щодо його порушення, а також за внесення пропозицій стосовно внесення змін до антибулінгової політики.
3. Кожні півроку відповідальна особа повинна проводити загальний моніторинг рівня виконання вимог антибулінгової політики працівниками навчального закладу.
4. Під час проведення такого загального моніторингу працівники можуть подавати пропозиції стосовно внесення змін до антибулінгової політики та повідомляти про порушення її вимог на території закладу.
5. На основі результатів анкет працівників, відповідальна особа має підготувати звіт та передати його директору. Враховуючи результати

моніторингу, директор повинен внести необхідні зміни до антибулінгової політики та повідомити про них працівників навчального закладу.

Відповідальна особа:

1. Відповідальною особою призначається працівник закладу з числа педагогічних працівників. ([Наказ МОН від 02.10.2018 № 1047 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами"](#))
2. До функцій відповідальної особи відноситься прийом та реєстрація Заяв, повідомлення директора.
3. Відповідальна особа призначається наказом директора.
4. Інформація про відповідальну особу та її контактний телефон оприлюднюється на офіційному веб-сайті закладу.

Функціональні обов'язки відповідальної особи за моніторинг дотримання положень антибулінгової політики:

1. Отримання повідомлень про ризики для дітей і реагування на них;
2. Проведення не рідше ніж один раз на рік загального моніторингу рівня виконання вимог антибулінгової політики та реагування на будь-які сигнали щодо її порушення. Для цього можна використовувати метод анкетування, опитування тощо. Під час проведення такого загального моніторингу працівники мають змогу подавати пропозиції щодо внесення змін до антибулінгової політики та повідомляти про порушення її вимог на території закладу;
3. Надання пропозицій щодо внесення можливих змін в антибулінгову політику;
4. Підготовка звіту за результатами анкет працівників та подання його директору. Враховуючи результати моніторингу, директор повинен внести необхідні зміни до антибулінгової політики та повідомити про них працівникам;

5. Консультування працівників щодо конкретних випадків порушення безпеки дитини;
6. Роз'яснення у разі потреби батькам, дітям положень антибулінгової політики, надання інформації щодо їх змін;
7. Інформування (у разі потреби) про випадки порушення безпеки дитини (ризики, загрози, насильство) компетентних установ, таких як поліція (шкільні офіцери поліції), соціальні служби.